

Соціальна обумовленість криміналізації колабораційної діяльності в Україні

Артем Анатолійович Сорокін*
Сумський державний університет,
Суми, Україна
*e-mail: kpds@yur.sumdu.edu.ua

Анотація

Застосування за порушення правових норм заходів кримінально-правового характеру чи кримінальної відповідальності є виключним й особливо суворим заходом державного примусу, тому питання доцільності та правильності введення до кримінального закону нової статті є вкрай актуальним. Метою статті є з'ясування сутності та підстав криміналізації колабораційної діяльності в Україні. Методологію дослідження складають термінологічний, системно-структурний і логіко-дедуктивний методи, а також метод аналізу та синтезу. Зауважується, що соціальна обумовленість є відповіддю держави на потребу суспільства запровадити новий рівень і якість гарантій законності. Основним завданням соціальної обумовленості є вивчення обставин, що впливають на створення норм й інститутів кримінального законодавства та на їх ефективність. Доведено, що криміналізація колабораційної діяльності зумовлена низкою підстав (існування суспільно небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони, відносна поширеність суспільно небезпечних діянь, зміна уявлень про характер і ступінь суспільної небезпечності діяння, зміна загальноновизнаної моральної оцінки відповідного діяння, недостатність наявних засобів, окрім кримінально-правових, для ефективної протидії цим діянням, необхідність кримінально-правової гарантії прав і свобод), що мають об'єктивний характер та в сукупності обумовлюють необхідність запровадження саме кримінальної відповідальності за таке діяння. Перспективами майбутніх досліджень автора є вивчення практик зарубіжних держав відносно криміналізації колабораційної діяльності.

Ключові слова: колабораційна діяльність; соціальна обумовленість; криміналізація; державна зрада; підстави криміналізації.

Social Conditions of the Criminalization of Collaborative Activities in Ukraine

Artem A. Sorokin*
Sumy State University,
Sumy, Ukraine
*e-mail: kpds@yur.sumdu.edu.ua

Abstract

The application of criminal law measures or criminal liability for violation of legal norms is an exclusive and particularly strict measure of state coercion, therefore the question of the feasibility and correctness of introducing a new article into the criminal law is extremely urgent. The purpose of the article is to clarify the essence and grounds of criminalization of collaborative activities in Ukraine. The methodology consists of terminological, system-structural methods, the method of analysis and synthesis, and logical-deductive. It is noted that social conditionality is the state's response to society's need to introduce a new level and quality of guarantees of legality. The main task of social conditionality is the study of the circumstances that affect the creation of norms and institutions of criminal legislation and their effectiveness. It has been proven that the criminalization of collaborative activity is conditioned by a number of reasons (the existence of socially dangerous behavior that requires a criminal law prohibition, the relative prevalence of socially dangerous acts, a change in ideas about the nature and degree of social danger of an act, a change in the generally recognized moral assessment of the relevant act, the insufficiency of available means, other than criminal law, to effectively counteract these acts, the need for a criminal law guarantee of rights and freedoms), which are objective in nature and in together, they determine the need to introduce criminal liability for such an act. Prospects for the author's future research are the study of the practices of foreign states regarding the criminalization of collaborative activities.

Key words: collaborative activity; social conditioning; criminalization; treason; grounds for criminalization.

1. Вступ

Питанню патріотизму завжди приділялася значна увага при проведенні просвітницьких й освітніх заходів. Особливості колабораційної діяльності у більшості випадків вивчалися з позиції історичного виміру та осудливо характеризувалися. Вперше поняття «колабораціонізм» у сучасному його розумінні було використано під час Другої світової війни маршалом Ф. Петеном, який після зустрічі з Гітлером у жовтні 1940 р. оголосив, що решта Франції «співпрацюватиме» з переможною Німеччиною [1, с. 39].

Згодом Г. Детлефсен, описуючи бурхливу історію терміна в Данії (де уряд вирішив прийняти опіку Німеччини), розтлумачив його як «необхідну адаптацією всього суспільства» до існуючих політичних умов. Г. Детлефсен стверджував, що це «...тип соціальної поведінки, який є загальним і зустрічається в усі періоди історії», і що його не слід роздувати до такого рівня, щоб ігнорувати особливу динаміку співпраці та зводити всіх, хто жив в умовах окупації, до приниженого статусу «колаборантів». Він запропонував обмежити його тим, що називав його політичним визначенням: «продовження здійснення влади під тиском, спричиненим присутністю окупаційної влади» [2, с. 199]. Це означає, що ті, хто співпрацює з окупантами, повинні довести, що вони зробили це не з власної волі [3].

Пізніше цю концепцію почали застосовувати й до інших аспектів взаємовідносин між окупаційними військами та окупованою територією і населенням, насамперед до аспектів, які зневажливо називають «допомога ворогу», «підтримка окупаційної сили», «праця проти фундаментальних національних інтересів» або навіть «зрада» чи «державна зрада». Проте сучасна історіографія Другої світової війни все більше уваги приділяє вивченню цього складного, а подекуди й суперечливого явища [4, с. 160].

Поза тим, нова реальність, з якою зіткнулася Україна у лютому 2014 р., зумовила деформацію суспільного ладу, нормального функціонування економіки та політичних процесів тощо [5, с. 32] та спричинила «зародження» колабораціонізму на тимчасово окупованих територіях Кримського півострова та окремих районів Донецької і Луганської областей. Приклади цього діяння були не поодинокими, водночас держава не поспішала реагувати на них належним чином. Так, Верховна Рада України сім разів прагнула вирішити це питання на законодавчому рівні, проте всі намагання вноرمувати його не привели до логічного результату [6, с. 48]. Лише повномасштабна війна та запровадження воєнного стану зумовили введення до Кримінального кодексу України нової статті, якою передбачено відповідальність за колабораційну діяльність. У пояснювальній записці до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) зазначалося, що колабораціонізм підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом [7].

Водночас криміналізація цього діяння досить неоднозначно була сприйнята в суспільстві та науковій спільноті. Застосування за порушення правових норм заходів кримінально-правового характеру чи кримінальної відповідальності є виключним й особливо суворим заходом державного примусу, тому питання доцільності та правильності введення до кримінального закону нової статті є вкрай актуальним. Самі автори проєкту закону, згідно з яким було внесено зміни до Кримінального кодексу України, переконанні, що цей законопроект покликаний обмежити доступ до зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, строком на 15 років та передбачити інші відповідні покарання для осіб, які співпрацювали з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями, а також можливість ліквідації юридичних осіб, уповноважені особи яких здійснювали таку співпрацю, шляхом встановлення кримінальної відповідальності за відповідні діяння [7]. Зважаючи на це обґрунтування, на нашу думку, не відбувається повною мірою досягнення мети кримінального покарання як заходу, що застосовується від імені держави. Вважаємо, що подібні протиріччя, спори та дискусії, які виникли з приводу доцільності запровадження кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, суттєво актуалізують питання соціальної обумовленості такого законодавчого кроку.

2. Огляд літератури

Відтак, враховуючи надзвичайну актуальність питання щодо доцільності криміналізації колабораційної діяльності, воно було предметом наукового інтересу багатьох вчених, серед яких О. Бондаренко, В. Качмар, Р. Малко, К. Оробець Т. Павленко, О. Устіменко та ін. У своїх наукових пошуках вчені зосереджували увагу як на сутності та проявах цього діяння, так і перспективах його криміналізації. Водночас суттєве значення мають і праці, присвячені теоретичним аспектам понять «криміналізація» та «соціальна обумовленість». Саме тому ми переконанні у доцільності аналізу понятійно-категоріального апарату.

Так, стосовно поняття «соціальна обумовленість» В. Воднік зазначає, що соціальна обумовленість права означає його відповідність регульованим суспільним умовам, вміння відображати об'єктивні потреби суспільного життя. На думку вченого, предметом дослідження соціальної обумовленості права є соціальні чинники неправового характеру, деякі з яких впливають на виникнення та розвиток права [8, с. 208].

Соціальна обумовленість є відповіддю держави на потребу суспільства запровадити новий рівень і якість гарантій законності. Враховуючи

характер протиправного діяння, що аналізується, держава має створити умови для підвищення довіри до власних механізмів та апарату, тим самим визначаючи прозорість державного управління основним показником ефективності системи державного управління [9, с. 319].

Основним завданням соціальної обумовленості є вивчення обставин, що впливають на створення норм та інститутів кримінального законодавства й на їх ефективність. Так, зокрема, В. Борисов наголошує, що соціально-правовий характер кримінального права визначається соціальними, економічними, політичними, психологічними, правовими та іншими чинниками різного значення, виявлення та розкриття яких дає змогу пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин з тим, щоб заохочувати розвиток окремих інститутів кримінального права задля підвищення обґрунтованості правового змісту [10, с. 288].

Поняття «криміналізація» було введено в науковий обіг наприкінці 70-х років ХХ ст., коли кримінально-правова наука звернулася до вирішення проблем кримінальної політики й почала аналізувати не лише правоохоронну, а й правочинну діяльність [11, с. 12].

Слід зауважити, що поняття «криміналізація» одностайно тлумачиться як результат певного процесу, який знаходить відображення в системі кримінально-правових норм, що визначають сферу злочинної, кримінально караної поведінки [12, с. 42].

Розрізнення між тим, що підлягає покаранню, і тим, що не є діянням для покарання, передбачає якісну різницю між тим й іншим. Водночас таке розмежування має бути об'єктивним, воно закріплюється лише за допомогою відповідних формулювань, які встановлюють кримінальну протиправність чи не протиправність діяння [13, с. 211–212]. Не всі вчені погоджуються, що існувала така об'єктивна передумова для криміналізації колабораційної діяльності. Зокрема, М. Рубашенко впевнений, що кримінальна відповідальність за колабораціонізм уже передбачена у складі такого злочину, як державна зрада, а тому запровадження самостійної форми цього діяння створить плутанину та ризик порушення прав і свобод людини [14, с. 329].

У цьому контексті Д. Балабанова зауважує, що під час аналізу чинного Кримінального кодексу України треба неодмінно зосередити увагу на притаманній йому надмірній криміналізації, він буквально нашпигований спеціальними нормами [15, с. 219].

На нашу думку, об'єктивність криміналізації є умовною, оскільки визнання діяння кримінальним правопорушенням залежить від волі законодавця. Загалом проблема криміналізації діяння, що служить відмежуванню зло-

чинного від незлочинного, полягає у правильному відображенні природи такого діяння в тексті закону. Якщо законодавець правильно визначив суть діяння, то можна говорити про те, що діяння є криміналізованим (або, навпаки, не криміналізованим) і відповідне розмежування здійснено правильно. Якщо ж сутність визначена неправильно, то відбувається некоректне розмежування на правовому рівні з усіма соціальними, правовими та іншими наслідками, що випливають [15, с. 212].

Вважаємо, що варто погодитися з позицією О. Устименка, який вказував на доцільність прийняття в Україні закону про колабораціонізм, що передбачатиме обмеження права брати участь у виборах усіх рівнів і бути обраним до рад усіх рівнів, право призначатися на посади в органах виконавчої та правоохоронної влади, судочинства та самоврядування, право створювати громадські та політичні організації всіх громадян України після 14 років працівникам органів внутрішніх справ, прокурорам, суддям, військовослужбовцям та державним службовцям, які обіймали керівні посади у квазідержавних органах на окупованих територіях Донецької та Луганської областей після 14 квітня 2014 р. [16, с. 30].

3. Матеріали і методи

Наукове дослідження будь-якого рівня складності передбачає застосування систематичного й логічного підходів. Загалом термін «наука» походить від латинського «scientia», що означає знання, засноване на доказових і відтворюваних даних. Згідно з цим визначенням наука прагне до вимірних результатів шляхом тестування та аналізу – процесу, відомого як науковий метод. Наука базується на фактах, а не на думках чи вподобаннях. Науковий процес спрямований на оскарження ідей через дослідження. За даними Каліфорнійського університету в Берклі, одним із важливих аспектів наукового процесу є те, що він зосереджений лише на природному світі. Усе, що вважається надприродним або поза фізичною реальністю, не вписується у визначення науки [17].

Науку часто називають, особливо в навчальних документах, одним із способів пізнання, опису, класифікації та розуміння нашого Всесвіту [18, с. 3]. Існують також різні способи пізнання й інші способи розуміння. До них належать естетичний, міжособистісний, інтуїтивний, нарративний, формальний і практичний способи пізнання. Лише усвідомлюючи принаймні широкі характеристики цих різноманітних способів пізнання, ми можемо оцінити роль наукового знання в ширшій перспективі [19, с. 98]. Під час дослідження важливо бути об'єктивними та аналізувати різноманітні наукові позиції й характеристики [20, с. 1617].

Методологія як загальна теорія методу сформувалась у зв'язку з необхідністю узагальнення і розвитку тих методів, засобів і прийомів, які відкриті у філософії, науці та в інших формах людської діяльності. Історично проблеми методології розроблялися в рамках філософії: діалогічний метод Сократа і Платона, індуктивний метод Ф. Бекона, раціоналістичний метод Р. Декарта, автентичний метод Фіхте, діалектичний метод Х. Гегеля і К. Маркса, феноменологічний метод Е. Гуссерля та інших, методологія (донині) тісно пов'язана з філософією – особливо з її підобластями (філософськими дисциплінами), такими як епістемологія (гносеологія) і діалектика [21, с. 55].

Важливим компонентом методології є підхід. Він демонструє, як слід спрямовувати дослідження, як підійти до вивчення процесу чи явища. Підхід вченого обумовлює підбір конкретних методів наукового дослідження. Будь-яке дослідження, як, безперечно, й наше, передбачає наявність мети, яка може бути досягнута шляхом вирішення поставлених завдань. Завдання, у свою чергу, можна реалізувати лише шляхом окреслення стратегічних і тактичних цілей. У цій роботі ми прагнули скомпонувати історичний і системний підходи. Саме таке поєднання допомогло досягти мети нашого дослідження.

Для вченого важливо добре розбиратись у методах наукового дослідження і вміло їх поєднувати. Адже, проводячи наукові дослідження, він використовує не лише певний метод, а їх систему. Тому необхідне оптимальне поєднання цих методів для їх використання [22, с. 31]. Стосовно конкретних методів наукового пізнання, які ми використовували, то пропонуємо розглянути їх крізь призму конкретного втілення. Адже, одні й ті ж методи можуть по-різному бути адаптовані до потреб досліджень у різних сферах і галузях наукового пізнання. Юридичне дослідження передбачає вміле komponування емпіричним, загально-логічним і спеціально-юридичним методів. Так, діалектичний метод використовувався у поєднанні із методом термінологічного аналізу і операціоналізації понять, зокрема, з метою аналізу та уточнення загальнотеоретичних положень, що розкривають сутнісну природу, особливості поглядів представників наукової спільноти на визначення дефініції «соціальна обумовленість» та «криміналізація». У цьому аспекті було задіяно абстрактно-логічний метод для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між соціальною обумовленістю новелізації кримінального законодавства та конкретними новелами. Метод аналізу і синтезу в їх системному поєднанні, а також сходження від абстрактного до конкретного було використано для визначення впливу війни на законотворчий процес.

4. Результати та обговорення

Досліджуючи питання соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, необхідно звернути увагу на низку істотних обставин. Вихідною точкою розвитку кримінально-правової заборони є поява нової поведінки людини, що створює загрозу нормальному функціонуванню суспільних відносин. Їх усе ж можна кваліфікувати як небезпечні для суспільства, оскільки нормативно-правової заборони на їх реалізацію немає, адже аналогічне застосування норм кримінального права не допускається. Проте з подальшим поширенням їх реалізації посилюється деструктивний вплив на суспільні відносини, що може слугувати підставою для аналізу характеру та ступеня суспільної небезпеки й подальшої криміналізації діяння [23].

Як видається, соціальна обумовленість прийняття закону, який би передбачив юридичну відповідальність за колабораційну діяльність, існувала вже давно. Проте з невідомих причин цей процес постійно гальмувався. Не хотілося б бути голослівними у наших припущеннях, адже наша позиція зумовлюється низкою підстав, на аналізі яких і пропонуємо зупинитися.

4.1. Існування суспільно небезпечної поведінки

Це потребує кримінально-правової заборони. Військова агресія та війна зумовили появу нових суспільних відносин і фактично «породили» співпрацю громадян України з представниками держави-агресора. Вказані дії є прямим порушенням ст. 65 Конституції України, згідно з якою захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України [24].

4.2. Відносна поширеність суспільно небезпечних діянь

У ситуації, в якій сьогодні опинилася Україна, прийняття законів проти колаборантів є правильним кроком. Такі закони повинні були з'явитися давно. Але ці кроки необхідно вживати грамотно, запроваджуючи найжорсткіші заходи протидії російським агентам і диверсантам, безжально караючи громадян України, які допомагають ворогу [25]. За даними Єдиного реєстру досудових розслідувань, у провадженні Національної поліції станом на сьогодні перебувають близько півтисячі кримінальних проваджень за ознаками кримінального порушення, передбаченого ст. 111-1 Кримінального кодексу України. Найбільше з них зафіксовано в Луганській (162 випадки) та Київській (68 випадків) областях [26].

4.3. Зміна уявлень про характер і ступінь суспільної небезпечності діяння

Зміст суспільної небезпеки кримінального правопорушення як його якісна характеристика визначається групою (групами) кримінально неприпустимо посягаючих соціальних обставин, а отже, безпосередньо і найбільшою мірою залежить від безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення. Для цілісного розуміння виду суспільної небезпеки конкретного кримінального правопорушення, крім основних і, можливо, інших безпосередніх об'єктів, необхідно враховувати й інші об'єктивні ознаки: об'єкт, вид суспільно небезпечних наслідків, час, місце, середовище тощо. Наприклад, діяння, вчинене у воєнний час, характеризується якісно іншою суспільною небезпекою, ніж аналогічне діяння, вчинене без зазначених умов. Також спрямованість правопорушення визначається суб'єктивними ознаками: формою вини, видом умислу, метою та мотивами, ознаками конкретного суб'єкта [27, с. 133].

4.4. Зміна загально визнаної моральної оцінки відповідного діяння

Колабораційна діяльність в умовах війни має різні форми та аспекти втілення. Переконавши, що з огляду на значущість відновлення миру та територіальної цілісності України питання співпраці з ворогом стоїть дуже гостро та особливо згубно впливає на свідомість громадян, які вимушено опинилися в окупації. Тобто в умовах психологічного та подекуди фізичного тиску добровільна співпраця з ворогом є особливо згубною. Варто відмітити, що законодавець чітко наголошує на «добровільному» характері такої співпраці. Колабораційна діяльність зазнає широкого громадського осуду, що у свою чергу обумовлює суворі покарання за її вчинення. Так, законодавець був настільки рішучим у формуванні надзвичайно суворого підходу до боротьби з колаборантами, що навіть вніс зміни до Загальної частини Кримінального кодексу України, зокрема, доповнивши ч. 1 ст. 55 Кримінального кодексу України новим абзацом: «Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених статтями 111-1, 111-2 цього Кодексу, призначається на строк від десяти до п'ятнадцяти років» [28].

4.5. Недостатність наявних засобів, окрім кримінально-правових, для ефективної протидії цим діянням, необхідність кримінально-правової гарантії прав і свобод

Розмежування видів юридичної відповідальності між собою традиційно здійснюється на основі визначення рівня суспільної шкоди, яка ним спричиняється. Так, враховуючи воєнний стан, численні людські

та матеріальні жертви, «допомога» загарбникам повинна каратися особливо суворо, адже є суспільно небезпечною для всієї держави та її громадян. Може спричинити реальні людські жертви чи завдання інших тяжких наслідків.

Вказані підстави обумовили не лише криміналізацію, а й безпосередньо текст ст. 111-1 Кримінального кодексу України, відповідно до якої колабораційною діяльністю слід визнавати:

1) публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України;

2) добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, в тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора;

3) здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти;

4) передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, в тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора;

5) добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, в тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до про-

ведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території;

б) організацію та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах;

7) добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України;

8) вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій - сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків.

5. Висновки

Підсумовуючи, хотіли б зауважити, що криміналізація колабораційної діяльності зумовлена низкою підстав (існування суспільно небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони, відносна поширеність суспільно небезпечних діянь, зміна уявлень про характер і ступінь суспільної небезпечності діяння, зміна загальновизнаної моральної оцінки відповідного діяння, недостатність наявних засобів, окрім кримінально-правових, для ефективною протидії цим діянням, необхідність кримінально-правової гарантії прав і свобод), що мають об'єктивний характер та у своїй сукупності зумовлюють необхідність запровадження саме кримінальної відповідальності за таке діяння.

6. Рекомендації

Попри те, що об'єктивна сторона колабораційної діяльності має низку подібних з об'єктивною стороною державної зради рис, ми все ж переконанні у важливості, нагальності та соціальній значущості криміналізації колабораційної діяльності шляхом виділення в окремий склад кримінального правопорушення. Вважаємо, що стаття закону, у якій передбачено кримінальну відповідальність за державну зраду, є загальною нормою, а стаття, де передбачено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність, – спеціальною.

Список використаних джерел

- [1] Papeleu L. La Belgique occupée (1940–1944). *Guerres mondiales et conflits contemporains*. 1994. No. 174. P. 200.
- [2] Dethlefsen H. Denmark and the German Occupation: Cooperation, Negotiation or Collaboration? *Scandinavian Journal of History*. 1990. No 15:3. P. 198–199.
- [3] Brook T. Collaboration in War and Memory in East Asia: A Symposium. *The Asia-Pacific Journal*. 2008. Vol. 6. Issue 7. Article ID 2798.
- [4] Mlakar B. The Ideological Bases of the Collaboration in Europe During the Second World War and a Short Comparison with Slovenia. *Prispevki za novejšo zgodovino / Contributions to Contemporary History*. 2007. Vol. 47. No. 1. P. 151–168.
- [5] Bondarenko O., Reznik O., Utkina M. Novelization of the Criminal Code of Ukraine During the 2022 Russian Invasion. *Journal of International Legal Communication*. 2022. No. 4(1). P. 31–38.
- [6] Павленко Т. А. Деякі питання кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Виклики правничої професії в умовах воєнного стану : матеріали круглого столу до Дня юриста (м. Харків, 6 жовт. 2022 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Харків. нац. екон. ун-т ім. С. Кузнеця ; за ред. О. О. Коваленко. Харків, 2022. С. 47–48.
- [7] Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222> (дата звернення: 29.11.2022).
- [8] Соціологія : підручник / М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2010. 224 с.
- [9] Комарницька М. О. Соціальна обумовленість криміналізації злочинів пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди та кримінальної відповідальності за їх скоєння. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 319–323. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/76>.
- [10] Борисов В. І. Системний підхід при визначенні підстав кримінальноправової заборони. *Методологічні проблеми правової науки : матеріали міжнар. наук. конф.* (м. Харків, 13-14 груд. 2002 р.). Харків : Право, 2003. С. 287–288.
- [11] Кекина С. Г. Об основаниях и последствиях декриминализации деяний. *Советское государство и право*. 1988. № 11. С. 12–17.
- [12] Пащенко О. О. Криміналізація та соціальна обумовленість. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1(8). С. 41–76.
- [13] Балабанова Д. О. Динаміка кримінального права України (теоретико-прикладне дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. 476 с.
- [14] Рубашенко М. А. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм за чинним КК України. *Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення законотворення та правозастосування : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 12-13 жовт. 2016 р.). Харків : Право. 2016. С. 326–331.
- [15] Балабанова Д. Деякі роздуми щодо проекту кримінального кодексу України. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Львів, 10 груд. 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 219–222.
- [16] Ustimenko O. The introduction of an international interim administration in the temporarily occupied territories of Donetsk and Luhansk oblasts as part of a peacekeeping strategy for Ukraine is one of the public reintegration projects. *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Series: Public Administration*. 2018. No 6. P. 27–33.

- [17] Bradford A., Hamer A. Science and the scientific method: Definitions and examples. URL: <https://www.livescience.com/20896-science-scientific-method.html> (last accessed: 29.11.2022).
- [18] Eastwell P. H. Scientific literacy. *The Science Education Review*. 2002. No 1. P. 1–3. URL: <http://www.ScienceEducationReview.com>.
- [19] Lederman N. G. Students' and teachers' understanding of the nature of science: A reassessment. *School Science and Mathematics*. 1986. No. 86. P. 91–99.
- [20] Folino D. A. Stories and anecdotes in the chemistry classroom. *Journal of Chemical Education*. 2001. No. 78. P. 1615–1618.
- [21] Философия и методология науки: учебно-методическое пособие / Марийский гос. ун-т ; авт.-сост. Ю. С. Обидина. Йошкар-Ола, 2017. 238 с.
- [22] Майборода В., Скиба Я. Теоретичні засади науково-дослідницької діяльності суб'єктів освітнього процесу університетів : практ. посіб. Київ : Ін-т вищої освіти НАПН України, 2015. 174 с.
- [23] Качмар В. Я. Соціальна обумовленість кримінально-правової відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері охорони культурних цінностей. *Юридична наука*. 2020. № 1 (103). С. 50–56.
- [24] Конституція України : станом на 1 січня 2020 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2020. 82 с.
- [25] Малко Р. Як вдосконалити законодавство щодо колабораціонізму? — пояснює правник. *Український тиждень*. 2022. 16 берез. URL: <https://tyzhden.ua/iak-vdoskonalyty-zakonodavstvo-shchodo-kolaboratsionizmu-poiasniue-pravnyk/> (дата звернення: 22.11.2022).
- [26] Павлюк О. Поліція розслідує майже 500 справ про колабораціонізм – МВС. *Суспільне новини*. 2022. 26 травня. URL: <https://suspilne.media/243618-policiaro-zroslidue-majze-500-sprav-pro-kolaboracionizm-mvs/> (дата звернення: 22.11.2022).
- [27] Оробець К. М. Характер суспільної небезпечності кримінального правопорушення як прояв його антицінності. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. № 6. С. 131–135. <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2019.6/2>.
- [28] Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III ; ред. станом на 12 верес. 2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

References

- [1] Papeleu, L. (1994). La Belgique occupée (1940–1944). *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 174, 200.
- [2] Dethlefsen, H. (1990). Denmark and the German Occupation: Cooperation, Negotiation or Collaboration? *Scandinavian Journal of History*, 15(3), 198-199.
- [3] Brook, T. (2008). Collaboration in War and Memory in East Asia: A Symposium. *The Asia-Pacific Journal*, 6(7), Article ID 2798.
- [4] Mlakar, B. (2007). The Ideological Bases of the Collaboration in Europe During the Second World War and a Short Comparison with Slovenia. *Prispevki za novejšo zgodovino / Contributions to Contemporary History*, 47(1), 151-168.
- [5] Bondarenko, O., Reznik, O., Utkina, M. (2022). Novelization of the Criminal Code of Ukraine During the 2022 Russian Invasion. *Journal of International Legal Communication*, 4 (1), 31-38.
- [6] Pavlenko, T.A. (October, 2002). Some issues of criminal liability for collaborative activity. *Challenges of the legal profession in the conditions of martial law: materials of the round table for Lawyer's Day* (pp. 47-48). Kharkiv National Pedagogical University named after H.S. Skovoroda, Kharkiv National Economy University named after S. Kuznets.

- [7] Explanatory note to the draft Law of Ukraine on amendments to some legislative acts (regarding the establishment of criminal liability for collaborative activity). (2022). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222>.
- [8] Trebin, M.P., Vodnik, V.D., Klimova, G.P. et al. (2010). *Sociology*. Kharkiv: Pravo.
- [9] Komarnyts'ka, M.O. (2020). Social conditioning of criminalization of crimes related to the receipt of illegal benefits and criminal liability for their commission. *Legal scientific electronic journal*, 3, 319-323. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/76>.
- [10] Borysov, V.I. (2003). A systematic approach in determining the grounds of a criminal ban. In *Methodological problems of legal science: materials of the int. scient. conf.* (pp. 287-288). Kharkiv: Pravo.
- [11] Kelina, S.G. (1988). *On the grounds and consequences of the decriminalization of acts*. *Soviet State and Law*, 11, 12-17.
- [12] Pashchenko, O.O. (2017). Criminalization and social conditioning. *Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*, 1(8), 41-76.
- [13] Balabanova, D.O. (2021). *Dynamics of Criminal Law of Ukraine (Theoretical and Applied Research)*. Doctoral Thesis. Odesa: National University «Odesa Law Academy».
- [14] Rubashchenko, M.A. (October, 2016). Criminal liability for collaborationism under the current Criminal Code of Ukraine. In *The social function of criminal law: problems of scientific support for law-making and law enforcement: materials of the int. scient. and pract. conf.* (pp. 326-331). Kharkiv: Pravo.
- [15] Balabanova, D. (December, 2021). Some reflections on the draft Criminal Code of Ukraine. In *Theoretical and applied problems of legal regulation in Ukraine: materials of V vseukr. scient. and pract. conf.* (pp. 219-222). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs.
- [16] Ustimenko, O. (2018). The introduction of an international interim administration in the temporarily occupied territories of Donetsk and Luhansk oblasts as part of a peacekeeping strategy for Ukraine is one of the public reintegration projects. *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Series: Public Administration*, 6, 27-33.
- [17] Bradford, A., Hamer, A. (2022). *Science and the scientific method: Definitions and examples*. Retrieved from <https://www.livescience.com/20896-science-scientific-method.html>.
- [18] Eastwell, P.H. (2002). Scientific literacy. *The Science Education Review*, 1, 1-3. Retrieved from <http://www.ScienceEducationReview.com>.
- [19] Lederman, N.G. (1986). Students' and teachers' understanding of the nature of science: A reassessment. *School Science and Mathematics*, 86, 91-99.
- [20] Folino, D.A. (2001). Stories and anecdotes in the chemistry classroom. *Journal of Chemical Education*, 78, 1615-1618.
- [21] Obidina, Yu.S. (Ed.). (2017). *Philosophy and methodology of science*. Yoshkar-Ola.
- [22] Maiboroda, V., Skyba, Ya. (2015). *Theoretical principles of scientific and research activity of subjects of the educational process of universities*. Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Sciences of Ukraine.
- [23] Kachmar, V.Ya. (2020). Social conditioning of criminal liability for criminal offenses in the field of cultural property protection. *Legal science*, 1(103), 50-56.
- [24] Constitution of Ukraine. (January, 2020). Kharkiv: Pravo.
- [25] Malko, R. (March, 2022). How to improve legislation on collaborationism? – explains the lawyer. *Ukrainian week*. Retrieved from <https://tyzhden.ua/iak-vdoskonalyty-zakonodavstvo-shchodo-kolaboratsionizmu-poiasniuie-pravnyk/>.
- [26] Pavlyuk, O. (May, 2022). The police are investigating almost 500 cases of collaborationism – the Ministry of Internal Affairs. *Social news*. Retrieved from <https://suspilne.media/243618-policia-rozslidue-majze-500-sprav-pro-kolaboracionizm-mvs/>.

- [27] Orobets, K.M. (2019). The nature of the social danger of a criminal offense as a manifestation of its anti-value. *Scientific notes of TNU named after V. I. Vernadskiyi. Series: Legal Sciences*, 6, 131-135. <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2019.6/2>.
- [28] Criminal Code of Ukraine (April, 2001) No. 2341-III; ed. as of September 12, 2020. *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 25–26, art. 131.

Артем Анатолійович Сорокін

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Сумський державний університет
40007, вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, Україна,
e-mail: kpds@yur.sumdu.edu.ua
ORCID 0000-0001-9765-3830

Artem A. Sorokin

PhD Student of the Department of Criminal Law and Judiciary
Sumy Sumy State University,
40007, 2, Rymskoho-Korsakova Str., Sumy, Ukraine
e-mail: kpds@yur.sumdu.edu.ua
ORCID 0000-0001-9765-3830

Рекомендоване цитування: Сорокін А. А. Соціальна обумовленість криміналізації колабораційної діяльності в Україні. *Теорія і практика правознавства*. 2022. Вип. 2(22). С. 64–78. <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2022.2.269676>.

Suggested Citation: Sorokin, A.A. (2022). Social Conditions of the Criminalization of Collaborative Activities in Ukraine. *Theory and Practice of Jurisprudence*, 2(22), 64–78. <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2022.2.267651>.

Стаття надійшла / Submitted: 22.11.2022

Доопрацьовано / Revised: 25.11.2022

Схвалено до друку / Accepted: 23.12.2022

Опубліковано / Published: 25.12.2022